

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Epistolarvm [epistolarum] D. Philippi Melanchthonis Farrago

Melanchthon, Philipp

Basileae, 1565

VD16 -M3220

De traditionibus et ceremonijs humanis quaedam scripta

[urn:nbn:de:bsz:31-312770](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-312770)

adoratione: quarum maximarū rerum cogitatio-
ne singuli nos assiduè exercemus. Quod autem Fi-
lius Dei orat eternū Patrem, ut faciat, ut unum si-
mus in ipso: idem nunc petit, ut nos quoq; ad huius
summi sacerdotis precationem nostros gemitus et
uota adiungamus. Sit etiam in nobis concordia stu-
dium. Ego me ab Ecclesijs harum regionum, qua-
rum extat confessio, exhibita Carolo Imperatori in
conuentu Augustano, anno 1530, nec disiunxi un-
quam, nec disiungam. Bene uale, 1553.

DE TRADITIONIBVS ET CERE-
monijs humanis quædam scripta.

Venerando uiro, &c. D. N. N. docenti E-
uangelium fideliter in urbe Ar-
ctoæ, amico suo,

Buchholzer.

S. D. Venerande uir, et amice charissime. Etsi
quidam, qui se ad populum uenditant tanquam li-
bertatis defensores, clamāt, nos iniuste facere, quod
onerari Ecclesias seruitute sinimus: tamen propter
hæc tribunitia iudicia sentio non relinquendas esse
Ecclesias: teq; et alios multos doctos et bonos ui-
ros statuo rectè facere, quod in statione uestra ma-
netis, et Ecclesias nō deseritis. Hæc ex Suetia et Ar-
gentorato literas accepimus, in quibus significatur,
in multis locis reuocari iam pastores et pios, qui di-
scesserant, ut restarent piæ conciones: et ceremo-
nias

nias in Ecclesijs, in quibus aliquādiu solitudo fuit,
 restitui. Quia certe mediocres homines tetra illam
 & tristem solitudinem diu ferre non possunt. Impe-
 rator etiam Moguntino mandasse fertur, ut disse-
 rat illas Ecclesiarū mutationes quas inchoauerat,
 pulsas in uicinia pijs pastoribus. Bucerus uenit in
 Angliam, ac scribit initia emendationis Ecclesia-
 rum mediocria esse. Nos tueamur consensum Eccle-
 siarum in his regionibus, quem spero salutarem fo-
 re posteritati. Bene & feliciter uale, 20 Iunij. Mit-
 to tibi propositiones, quarum lectionem spero tibi
 nō ingratam fore. Misissim & alijs, & illustrissi-
 mo principi, si plura exempla habuissim. Reueren-
 ter salutem dicito domino Cancellario, & domino
 Licentiato, & collega tuo domino Georgio, & D.
 Thomæ Matthiæ. Iterum uale. 1549.

Eidem.

S. D. Venerande uir, & amice charissime. Etsi
 non scio penitus deliberata principū in luterbock:
 tamen quantum audiui, optandum esset, Ecclesias
 non magis onerari, quā ibi deliberatum est. No-
 lunt corrumpi doctrinam de iusticia fidei, nolunt
 etiam onerari Ecclesias receptione Canonis, aut a-
 liarum rerum, quæ sine impietate recipi non pos-
 sunt. Et consensum harum Ecclesiarum retineri cu-
 piunt. De adiaphoris ego quidem seruitutem tole-
 rare non recuso, & pleraq; in usu sunt in nostris

h &

& uestris Ecclesijs. Euentus autem ostendet, quò
 uel N. Principum consilia spectarint, uel quid obti-
 nere possint. T. M. B. poterit tibi plura narrare de
 hoc negotio: nam literis omnia complecti non pos-
 sum. Ad Rhenum horribilis confusio est, sicut meus
 frater mihi scribit: multi pastores pelluntur in exi-
 lium cum familijs: alij coniuges dimitunt, & con-
 iugium negant metu, cõtra conscientiã. Hec fiunt:
 quia liber quem isti laudant, armat Episcoporum
 furores. Oremus autem filium Dei, ut his tantis mi-
 serijs medeatur. Salutem opto reuerendo D. Geor-
 gio, & cæteris amicis. Bene uale. 8 Ianuarij.

Reuerendo uiro, N. N. pastori Ecclesiæ
 Dei in oppido N. amico suo cha-
 rissimo,

S. D. Venerande uir, & amice charissime: O-
 ro filium Dei, Dominum Iesum Christum pro no-
 bis resuscitatũ, & sedentem ad dextram æterni pa-
 tris, ut det dona hominibus, ac regat Euangelij mi-
 nistros consilio. Fuit nobiscum pastor Ecclesiæ B. S.
 qui exposuit historiam conuentus uestri. Recte fa-
 ctum est, quòd disertè protestati estis, uos nõ adsen-
 tiri libro Augustano. Nam etiamsi illa ordinatio,
 quæ fuit addita, reciperetur, & mansuri essetis in
 Ecclesijs uestris: tamẽ nõ potest approbari liber Au-
 gustanus. Nunc de altera parte dicam, Multa pos-
 sunt

funt dici contra iocularium rituum instauratione
 sed cum non oriatur à nobis, & sit tanta in poten-
 tibus pertinacia, ut uelint imponere talem seruitu-
 tem Ecclesijs: ego hoc do consiliū, ne deserantur Ec-
 clesie: ut sit ad Rhenum, & alibi, ubi iam aut pror-
 sus solitudo est in templis, aut lupi in ea grassan-
 tur. Tulimus et antea regnum & clamores in docto-
 rum: nunc seramus sapienter hanc nouam seruitu-
 tem, si tamen absit impietas. Maxima mihi certami-
 na de Canone fuerunt: & Deo gratias ago, si obit-
 neo, ne impere illa impia pastoribus. Si de adia-
 phoris etiam uehementer cōtenderem, prorsus nul-
 la ea de re audiremur. Iam hic expecto Snesiū &
 Bucero. Nam & tua patria decretum fecit, ut re-
 stituantur Ecclesie ad normam libri Augustani. *Q*
rem miseram, quoties quàm paucis annis mutatae
sunt in tua patria Ecclesie? Ideo si potes manere,
non temere discedas: ioculares illae ceremonie per
diaconum possent confici. Iam rescribo Bucero. Be-
ne uale, et rursus scribito quàm primum. Die Mat-
thie, 1549.

Venerādo uiro, eruditione & uirtute pre-
 stanti, D. Hieronymo Schellio, docenti
 Euangelium fideliter, amico suo
 charissimo.

Venerande uir, & amice charissime: Video ui-
 ros sapientes statum, ut uocant, Ecclesie constituere

re uelle, quem iudicant esse imperijs suis accommo-
datum: & aliquorum uoluntatem existimo non ma-
lam esse: & multi clamitant pacem anteferendam
esse nostris disputationibus. Sed cum manifestum
sit, quasdam doctrinae partes corrumpi, quasdam
obscurari: ego meam conscientiam comprobatio-
ne libri onerare nolo. Constituant alij imperia &
Ecclesiam, ut uolunt, & ut poterunt: Regnum meum,
ait Christus, non est de hoc mundo. Sed si uiuo, di-
cam moderatè quod sentio, ubicunque ero: si uobis
cõcedatur sine approbatione expressa libri, docere
Euangelium, sicut hactenus: & non postulatur, ut ri-
tum Cœnæ Domini mutetis, non onerantur uestra
conscientiæ, etiamsi alij librum approbant. Nec o-
pimor illustrissimum principem conscientijs uestris
hoc onus imponere, ut etiam libri defensores sitis,
quem quidam dicunt etiam non intelligi à uobis.
Deum æternum patrem Domini nostri Iesu Chri-
sti oro, ut uos regat, & seruet Ecclesiæ reliquias.
Bene ualete. Die 19 Augusti. 1549.

Venerando uiro, &c. domino N. N. Eccle-
siæ in N. præposito, & alijs prædicatori-
bus Christi, dominis & fratribus
nostris,

S. D. Venerãdi uiri. Sicut ipse filius Dei ante a-
gonẽ orauit, ut Ecclesia sit unũ in Deo: ita maxime
oramus

I, 80.

pramus ipsum, ut cōsensum harū Ecclesiarū in quibus sonat uox Euangelij incorrupta, & in quibus uera sit inuocatio Dei, tueatur. Principes etiam Electores, cū unā essent, longa commemoratione, qualis sit dissipatio in alijs regionibus, hortatus est Anhaltinus, ne sinant distrabi harum regionū Ecclesias, iam rectē sentientes. Ac nos sanē doctrinam in Ecclesia nostra sonantē, quæ quidē cum Electoris Marchionis scripto congruit, quod ante annos octo Ecclesijs suis proposuit, non mutabimus: nec restituemus uitiosos cultus, quos hactenus improbauimus. Quod uerò de articulis in N. factis interrogatis: scitote nos non interfuisse illi arcane deliberationi, in qua principū facta est subscriptio. Nec exemplar illorum articulorum habemus: nec consecrationes oleorum aut salis inter adiaphora receperimus, ac semper improbauimus illas oleorum consecrationes & similes, & adhuc improbabimus. Si qua in illis articulis mentio facta est unctionis, illud etiam additum fuit, restare articulos non conciliatos: de quibus necesse sit Episcopis significare, quid desideretur. Postremò, quod interrogatis, si liber Augustanus uobis simul cum articulis proponeretur, quid sit respondendum: simplex est ueritatis oratio. Respondeo, uos normam doctrinæ, quam Elector ante aliquot annos publico scripto Ecclesijs Marchiacis commendauit, fideliter seruauros,

b a nec

nec eam normam mutaturos esse. Si autem princeps sic interpretetur, librum Augustinū aut alios articulos cōgruere cum hac doctrina sui scripti, ac uelit ita respondere Imperatori: de ea interpretatione aut respōsione ad imperatorē uos ipsi principi nihil prescribere debetis: sed uos testari, quod normam hactenus seruata[m] secuturi sitis. Hac respōsione fortassis Elector cōtēnētus erit. Scimus fieri solitudines in multis Ecclesijs: pulsī sunt pastores plures quadringentis in Sueuia & ad Rhenum, Tubingē, ubi Academia est, pulsī pastorib. & concionatoribus, tantum ibi nūc senex sacrificulus est: qui ut libro Augustano satisfiat, oblationem restituit. Mirum est igitur, cur etatem auream promittat. N. cum manifestē uideat uastari tam multas Ecclesias, pios & doctos uiros exulare cum totis familiaribus. Tante uastationes cum alibi fiunt, nos etiam duram seruitutem (modo sit sine impietate) tolerandam esse potius existimamus, quam discedendū ab Ecclesijs. Data u. Ianuarij, anno 49 Vuitebergē.

Ioannes Bugenhagenus D. pastor Ecclesie Vuitembergensis: Philippus Melancthon.

Reuerendo uiro, &c. D. Martino Luthero, &c. patri suo charissimo,
S. D.

Veri dimissimus Vuclerū, bene oneratū literis:

III 67.

si rectè ratioconor, non animaduertit hunc nuncium. Scripsi tibi questionem non de efficiente causa traditionum, sed de finali, Vtrum possint eiusmodi obseruationes uel opera à sanctis electa sine certo mandato Dei, cultus esse, seu ut Scholæ loquuntur, latria. Exempli gratia, si Bernhardus iam rectè sentiens eligat sibi certum ieiunium uel ordinè hac opinione, ut per hoc opus agat gratias Deo, an rectè iudicet. Ego sentio cum falli. Igitur quinta causa traditionum, quam ego posui in charta, non ualet. Mitto quæstiones, quas hodie proposui sororis Imperatoris concionatori, ita ut ad te perferretur: de quibus expectatur tuū iudiciū. Is enim uix summo candore præditus nobis uisus est. Domina uidetur in omnibus esse ualde pia. Respōdebis igitur, ac te oro ut boni cōsulas nostras quæstiones: de quibus enim rebus alijs ad te scribamus, ignoro. noui nihil habemus. Vale.

Clarissimo uiro, &c. D. Andreae Mascullo, docenti Ecclesiam Dei in Academia Francofordiana, amico suo, S. D.

I, 103.

Cum ante duos menses illustrissimus Princeps Marchio Elector peteret à uenerando sene Cordato, ut gradu doctoris ornaret te, & pastorem Ecclesie uestræ: dubitantem Cordatum præcipue hoc argumento

b 4

gumento

gumento confirmaui, ut promitteret hoc officium
 Principi & uobis: quod scirem te & pastorem ui-
 ros bonos, eruditos & candidos esse, & recte sen-
 tire de doctrina Ecclesiæ Dei. Ex ijs meis literis
 ad Cordatum apparet, me de utroq; bene & aman-
 ter sentire, de te & de pastore: quod cum uerissimū
 sit, magnum accepi dolorem: postquam ex tuis lite-
 ris intellexi uos & sententijs & uoluntatibus dissi-
 dere. Cumq; in propositionibus tuis tam atrociter
 reprehendas totum coetum cōcionantium in Eccle-
 sijs nostris, quòd non dicant de ieiunio cæremonia
 li, sed tantum de temperantia: cumq; de baptismo
 Ioannis dissentire te ostendas à mea qualicunq; ex-
 plicatione, nihil rescripturus erā, nisi id petisses,
 ne uiderer aut iracundia aut amore mearū opinio-
 num rixari. Sed quoniam à me petis respōsionem,
 primum de meo negotio dicam. Etsi iudico uera es-
 se quæ scripsi: tamen tecum litigare nunc quidem
 non uolo. Nolo enim augere publicas discordias: &
 pijs lectoribus permitto iudicium, ubicunque sunt.
 Quanquam enim citas Ambrosium & Augustinū:
 tamen certum est, prædicationem poenitentiae in Ec-
 clesia Dei non tantum arguere peccata, sed simul
 annunciare remissionē. Verum nolo copiosius per-
 sequi meam disputationem. Non sum adeo morosus
 aut φιλαυτὸς, neminem ut à me dissentire uelim.
 Ego quæ collegi de tota doctrina, tunc cum magna

& multa controuersia motæ essent, & multa am-
 biguè & nimis confuse dicerentur, simplici & pio
 studio collegi, ac iudiciū Ecclesiæ permitto. Te ue-
 rò etiam hæcenus dilexi, & adhuc diligo. Nam om-
 nes in hoc docendi munere coniunctos, qui de sum-
 ma doctrinæ consentiunt, amicos inter se esse oport-
 tere statuo, etiamsi in explicatione alcius rei nõ
 præcipuæ, alius alio dexterius aut incõmodius ali-
 quid dicit. Et bona fide, & quadam philosophica
 moderatione, amicitias multorum colui, et colo, ne
 à me Ecclesiarum nostrarum concordia turbetur.

Quòd uerò attinet ad questionem de ieiunio ca-
 remoniali, ne hanc quidem causam satis iustam aut
 dignam esse iudico, ut propter eam bellum inferen-
 dum putes toti agmini docētū in nostris Ecclesijs.
 Non iam de re ipsa dicam, sed de parergis, quæ ad-
 mixes: quæ cui theatro grata sint, non est obscurū.
 Plaudit in sinū uicinus uester Libusianus, cum au-
 dit te penè uniuersum agmen concionatorū huius
 ætatis tam atrociter reprehendere. Non docent, in-
 quis, de poenitentia. Credo esse aliquos, qui nec de
 poenitentia, nec de fide satis diligēter & eruditè do-
 cent. Nam pauci doctrinam de fide & uera inuo-
 catione intelligunt, quæ multo est obscurior quàm
 doctrina de ieiunio. Sed scis tamen præcipuos &
 plurimos in scriptis & concionibus complecti in-
 tegram doctrinam: nec de fide tantum, sed etiam de

h s omni-

omnibus necessarijs uirtutibus dicere: quos si tu omnes damnas, & uocas deteriores idolorum cultoribus, quia non dicunt de ieiunio cæmomiali, nimis duriter pronuncias: ut nihil aliud dicã. Illud in quaestione est, an per biduum aut triduum, ut dicis, necesse sit à cibo abstinere. Ne te quidem hoc puto facere. Vt scedere ex turba precãdi causa interdum commodum est: sic iudico illa ieiunia, uel illam inediam alicuius diei suscipi posse, ut ad precationem uel cogitationem magis idonei simus, sed non necessariam rem esse. Cæterum temperãtia omni tempore necessaria est. Aut igitur explicato, an ducas illam inediam, hoc est, in uiuersum à cibo & potu abstinere, rem necessariam esse: aut placidius tu nobiscum agito. Poteras omnino totam rem agere uerbis mitioribus. Citas ex Augustino laudes ieiunij, in quibus uides esse hyperbolas prudenter intelligendas. Nec tamen Augustinus de tua illa inedia loquitur, sed tantum de temperantia. Hec scripsi bono et simplici studio: teq; oro, ut si has Ecclesias, in quibus sonat doctrina quã profitemur, amas, te nobis potius adiungas, quã inimicis: & quadam animi moderatione communem cõcordiam tuearis. Satis multos hostes habemus foris: nec parua res est, confirmare mentes ueris sententijs aduersus illos. Filius Dei præcepit, ut concordiam amemus. orat etiam eternũ patrem in illo ultimo agone, ut flectat mentes

tes docentium & auditorū ad concordiam, dicentē
 Vi unum sint in nobis. Quare te iterum atque ite-
 rum oro & obtestor propter filium Dei, & pro-
 pter Ecclesiam, ut communem doctrinæ consen-
 sum tuearis: aut certè ut leniter, & communicato
 cum amicis cōsilio disputes. Fauebat studijs tuis Lu-
 therus, & ego illi ingenium tuum laudavi, cum unā
 legeremus propositiones de duabus naturis in Chrē-
 sto Mediatore: quas maximè probo. Nunc te arma
 sumere aduersus nos nō uelim. Mitto tibi pagellas,
 testes mee erga te beneuolentiæ. Bene uale, mensē
 Aprili. 1546.

Venerando uiro D. Magistro Sebastiano
 Stiglich, docenti Euangelium in Ec-
 clesia in Spandano, amico
 suo,

S. D. Venerande domine Sebastianæ: Etsi scio
 de meis literis & de me parum amanter, nec in ce-
 nōs iudicari apud aliquos in urbe Arctoa: tamen
 scribam simpliciter quod sentio. Et tibi & domino
 Georgio preposito hortator sum, ne nouam doctri-
 næ aut ceremoniarum formam componatis: & li-
 brum Electoris Marchionis iudico in articulis do-
 ctrinæ piè & rectè scriptum esse. uidi etiam illum
 ante editionem. Nec offendunt me additæ quædam
 ceremoniarum obseruationes: nec Princeps ubiq;
 acerba

acerbè eas exigit. Matri inclytæ certè non ferret leges.

De bello scias, Dei beneficio, Lantgrauium cum exercitu in Bauaria esse, & occupata esse aliqua oppida. In ditione Palatini ad Rhenum est exercitus Imperatoris, què ducit Martinus de Rossa Gelærensis. Sed Deus defendet Ecclesias in his & alijs regionibus inuocantes ipsum, & reprimet crudelitatem eorum qui interficere pios sacerdotes in nostris Ecclesijs conantur. Bene uale. Vuiteberga, 19 Augusti, anno 1546.

Reuerèdo uiro, &c. Ioanni Sigefrido, pastori Ecclesiæ Dei in oppido N. amico & affini suo charissimo,

S. D. Reuerende uir, & amice ac affinis charissime. Initio uos hac cõsolatione confirmate, quæ Filius Dei proponit, inquit: Non sitis solliciti, quo modo aut quid dicturi sitis: dabitur enim uobis in illa hora, &c. Et ut uobis adsit Filius Dei, toto pectore cum oro. Videmus Ecclesiam tristi seruitute oppressam esse, hanc sapienter feramus, ne deserantur Ecclesiæ propter ineptos ritus, si modò absit impietas. Nescio qualis propositio in conuentu futura sit. Sed uos respondere poteritis, uos in doctrina & Missa nihil mutaturos esse. In ceteris rebus adiaphoris seruitutem ego quoq; tolerari non recusabo.

recusabo. De Canone nō est obscura deliberatio. ego eum nunquam approbo: si glossas Sydonij putant sufficere, errāt. Nam & glossæ illæ confirmāt falsam opinionem de applicatione operis sacerdotis pro Ecclesia. Magna causa est. & optarim te & alios pios & eruditos & amantes ueritatem, posse colloqui cū de alijs articulis, tum præcipuè de Missa. Gregorius præpositus in urbe Arctoa petiuit, ut gratiarum actionem, precationem & confessionem, recitandam loco Canonis, componerem. quod faciam: sed iudicio piorum subiiciam. Bene uale. 3. die Februarij. 1648.

Reuerendo uiro, D. Georgio Buchholzer, pastori Ecclesiæ Dei in urbe Arctoa, amico suo charissimo,

S. D.

Reuerende uir, & amice charissime. Nec fama nec suspicio est apud nos de pellēda Academia. Sed tamen scimus humana omnia fragilia esse: & nobis accidere posse, quod accidit florentissimis Academicis multis, Hierosolymitanæ, Aegyptiæ, Antiochenæ, ut alias multas omittam. Extant scripta in his turguriolis, mediocri sedulitate edita, de doctrina Ecclesiæ, & de philosophia: quæ testabuntur ad posteritatem, quæ fuerit tum uolūtas docentiū in hac Academia, tum uerò etiam sententia de multis obscuris

In disputationibus. Si non alius labor nisi interpretatio Bibliorum hic factus esset, fauere his hominibus et parietibus decebat, ubi id opus editum est. Sed omitto hæc. De uoto Pauli facilis est responsio. Nequaquam fuit Ethnicum. Deinde in Ecclesia concedo seruitutem etiam insuauem in adiaphoris suscipi posse, propter alios: multæ etiam aliorum infirmitates tolerandæ. Sed non sunt approbandi errores, aut confirmandi uitiosi cultus, non adiaphori. Dicam de re crassissima: Oleum quomodo consecratur? Exhorresco, cogitans illas penè magicas impietates. Miror cur iacitent hanc pulchram refirmationem: cum manifestum sit, in multis locis Germania expelli doctos & pios pastores ex suis Ecclesijs: ut in ducatu Wuertembergenfi, & in alijs locis, ubi Episcopi suam potentiam exercent. Sed Deus erit iudex. Bene uale. Die Nicolai. 1548.

Eidem.

S. D. Ad honestam & piam deliberationem uocati fuimus, in qua scripsi admonitionem, quam iussi etiam in clyto electori Marchioni ostendi. Et optarim in ea re consuli & audire uirum sapientem, amantem & intelligentem ueritatem, dominum doctorem Hieronymum. Manifesta enim corruptela doctrinae de fide proponitur in hoc libro Augustano: Fide iustificamur, id est fide preparamur ad accipiendam aliam rem, scilicet dilectionem, qua pos-
 stea

127
ficia uerè iustissimi. Hoc enim uerbo **VERE** sic uisi
sunt, et adhuc utuntur. Optarim autem inclytum Ele
ctorem Marchionē de eo admoneri. Multa de hac
ipsa re coram narrare possem, quæ literis comēda
ri non possunt. Vir clarissimus dominus doctor Au
gustinus Schurff, laborat tam periculoso morbo, ut
de eius uita parum spei sit: morbus est, pectoris re
pletio. Quæso igitur ut hanc meam epistolam cure
tis reddi quamprimum uiro clarissimo D. Doctōri
Hieronymo Schurff, ubicunq; est. Bene ualete: Die
s. Maij. Salutem opto uiro clarissimo D. Cancel
lario. In Anglia Dei beneficio inchoata est emenda
tio Ecclesiarum, & editum scriptum modestissimū. 1548.

Gratulatoria de coniugio, ad illustrissi
mum principem ac dominum, D. Alber
tum Marchionem Brandeburgen
sem, Ducem Prussiae, &c. I, 43.

Illustrissime & clementissime Princeps: Ideo
cōdidit Deus intelligentes naturas, ut esset creatura
cui suam sapientiam & bonitatem communicaret,
& à qua uicissim agnosceretur ac celebraretur in
omni æternitate. Et ut agnosci possit, ac à malis re
bus discerni, multa de se testimonia uniuerso mundi
opificio, præcipuè uerò hominis naturæ impressit.
Transfundit enim in hominum mentes radios sue lu
cis, uidelicet noticiam, qua agnosci in uis esse Deum.

& discernimus conditorem à rebus conditis. Addit & noticias uirtutum, non solum ut uitae hominū inter ipsos retrices essent, sed etiam ut discerneret Deū à rebus malis. Vult se agnosci conditor sapientem, beneficum, ueracem, iustum, castum, iudicē & uindicem esse. Hec in omni inuocatione cogitanda sunt. Non enim brachijs amplectimur Deum, sed mente intuentus est, & cogitandus quis sit, & qualis, & ubi patefactus sit, an & cur exaudiat. Facit autem illustre discrimen haec uirtus, quae nominatur castitas: id est, quae detestatur et uitat uagas libidines, & ordini ac metas à Deo institutas tuetur. Vult igitur intelligi à nobis, uerè placere sibi hunc ordinem, & se horribiliter irasci huius ordinis confusionibus: sicut & atrocissimae poenae contaminationum omnibus aetatibus ostendunt, excidia Troiae, Sibaridis, Spartaë, Thebarum, & aliarum innumera bilium urbium.

Contra uerò diabolus, odio Dei delectatur ordinis confusione: & imbecillam hominum naturam impellit, ut extra metas à Deo institutas furenter ruat. Cum igitur in inuocatione discernimus Deum à diabolis, et alijs immundis naturis, alloqui nos cogitemus sapiens, beneficum, uerax, iustum, castum nomen, quod se patefecit misso filio ueraci et casto.

Non igitur tyrannica uincula sunt leges casti coningij, ut Ethnici furenter imaginati sunt: sed or

do est sapientiæ diuinæ, in ipsa mente Dei immotus,
 & magno consilio propter multas causas humano
 generi traditus: inter quas causas illam esse non du-
 bium est, ut discrimen sit illustrius inter Deum &
 diabolos.

Cum igitur in Moise scriptum est, DIXIT DEVS,
 significatur miranda sapientia decretum & sancti-
 tum esse, talis ut cõderetur hominum natura, ut
 mas unicus cum foemina unica copularetur: & in-
 telligerent diuinæ sapientiæ repugnare huius ordi-
 nis conturbationem. Significantur & alia multa.
 Qualis est uerus amor, uera & æquã in sponso erga
 sponsam: talis est amor in filio uerus erga humanã
 naturam, quam assumpsit. Deniq; arcane significa-
 tiones multe huic decreto inuolutæ sunt, de quibus
 celsitudinem tuam pro sua sapientia sepe cogitare
 existimo. Ac sinus attenti in consideranda maie-
 state horum uerborum, DIXIT DEVS. Cedere
 autem dicenti Deo, creaturæ omnes reuerenter de-
 bebant. Sed hic uel præcipuè declarat diabolus ar-
 dens odiũ aduersus Deũ, nec solũ impellit homines,
 ut uariè contaminentur: sed etiam inquinatos ponti-
 fices & multos fanaticos homines incitat, ut decre-
 ta cum uoce diuina pugnantia, ad contumeliam Dei
 proponant. Dicit & præcipit Papa ne legitima con-
 iugia cõtrahuntur: & addit multos tetros errores,
 ναὶ βολὴν ματα. Hæc audacia Pontificum non est
 i huma-

humana, sed est furor à diabolo ortus. Hunc furorē intelligere & execrari omnes bonæ mentes debent.

Itaq; pietas tua laudanda est, quòd dicenti Deo obtemperas, & in tota gubernatione tua ordinis à Deo instituti confusionem seuerè prohibes, & in domestica consuetudine coniugij fœdus semper sanctè seruasti: & nunc rursus in cōtugio legitimo uiuere mauis, quàm in periculis uitæ cœlibis, quæ inuocationem Dei sæpe impediūt. Adest autem Deus suo ordini, & inuat obtemperantes suæ uoci, & bona conscientia ipsum inuocantes.

Quare eternū patrem Domini nostri Iesu Christi, conditorem generis humani, & autorem fœderis coniugū & generationis, oro, ut Celsitudinem tuam, & generis nobilitate & pudicitia præstantem sponsam tuam, seruet incolumes: & ut tota gubernatio sit Ecclesiæ & Celsitudini tuæ salutaris. Certissimum est enim, diuinitus & coniugia & Ecclesias protegi, sicut & uox diuina & exempla testantur. Cum in iudæa uagarentur pestimarum gentium exercitus, Syriaci, Arabici, Parthi, Aegyptij, Romani: tamen Deus hæc honestissima coniugia Zachariæ & Elizabeth, Joseph & Mariæ, et similia, qui erant Ecclesiæ Dei, tegebat. Nec dubium est, Mariam, et eius sororem, & alias multas castas matronas & uirgines excelluisse forma, inge-

nits,

nij, sapientia, uirtute, nec ignotas ducibus fuisse.
Fuit igitur manifestum Dei beneficium, coniugio-
rum illorum protectio. Quare et speremus nobis
quoque ad futurum esse: et ut nos regat et defendat,
ardentibus eum uotis oremus. Bene et feliciter ualeat
Celsitudo V. Calendis Ianuarijs, Anno 1550.

Gratulatoria de coniugio magnifici
& clarissimi uiri, D. Thomæ
Matthiæ.

I, 125.

S. D. Deus eternus pater Domini nostri Iesu
Christi, conditor uniuersæ naturæ, et autor pulcher-
rimi dulcissimiq; fœderis cōiugalis, adsit tuo coniu-
gio: et faciat ut sit tranquillū, faustum, felix et fœ-
cundum. Cumq; multa sapienter et piè scripta sint,
quæ non solum dignitatem coniugij nobis osten-
dunt: sed etiam monent, qua animi pietate comple-
cti coniunx coniugem debeat, et qua moderatione
communes huius uitæ difficultates ferèdæ sint: tum
uero illud Pythagoricum, quod Aristoteles in pri-
ma pagella Oeconomicorum recitat, illustrem pi-
eturam continet multorū officiorum. Sic enim di-
xisse Pythagoreos inquit, Virum neninisse debe-
re, adduci ad se sponsam ab ara tanquam supplicè.
Vides ritum ueterem esse, iungi sponsum et sponsam
ante aram, inspectante Deo, et inter inuocationem
Dei. Qui mos haud dubiè à primis patribus institu-

tus est, ut cogitemus à Deo hanc coniunctionem institutam esse, & ab eo iuari. Deinde totum ius supplicum transfert ad sponsam. Fuit usitatum, supplices sedere ad aras: & eos quibus fiebant supplices, accedere ad hos subleuandos. Quò ritu intelligebatur eis promissa uenia & incolumitas, & perpetua defensio. Quid pulchrius hac imagine? Sponsa ante aras tibi tanquam supplex traditur: tu eam in tuam fidem recipis, subleuas tanquam imbecillio rem, perpetuamq; misericordiã & defensionem ei promittis. Vide quantis de rebus hoc ritu nos antiquitas commonefieri uoluerit: qui quidem & illius eterni connubij Ecclesiæ & Filij Dei pictura est. Sedet ad aram Ecclesia supplex, inter maximas ærumnas. Ad hanc accedit sponsus filius Dei, & eam erigit. Qui complectens miseram, pollicetur ei æternam misericordiam & defensionem. Hac fide petamus & expectemus etiam hoc tristi tempore auxilium à filio Dei: quem, ut intersit uestris nuptijs, uosq; seruet & gubernet, oro. Etsi autem iam necessicia temporũ impediatur, quo minus istuc ueniam: tamen uotis adero. Salutem opto & uiris integerrimis, patri tuo & sponse pudicissimæ, & uiris clarissimis domino doctori Hieronymo, domino doctori Zochio, & pastori Ecclesiæ uestre Sigefrido. Bene uale: die 13 Februarij, quo ante annos 1717 Nisanor acie uictus, poenas dedit blasphemiarũ, quas dixit.

dixerat templo Dei minitans. Quo exemplo tunc
 Deus ostendit, à se defendi Ecclesiam suam: qui ut
 nunc quoque defendat, etiamsi magnis tumultibus
 concutitur, oro. Nuper cum adesset illustrissi-
 mus princeps Elector Marchio, cum inter cætera
 dicerem, me ad nuptias uocatum esse, honorificè de
 tuo patre loquebatur. Et ego de ingenio & studijs
 tuis subieci commemorationem, quam Principi gra-
 tam esse animaduerti. Iterum uale.

Gratulatoria epistola à Philippo Me-
 lanchthone ad quendam ami-
 cum scripta.

I, 126.

Vt cæterarum omnium uirtutum noticiæ indi-
 tæ sunt humanis mentibus, & adiunctæ poenæ im-
 moto ordine scelera comitantur, ut esse Deum, &
 qualis sit cogitemus: ita et castitatem intelligi Deus
 uoluit, & metas generationi circūdedit. Quia hæc
 uirtus illustre discrimen facit inter Deum, ac natu-
 ras immundas demonum ac hominum.

Cum igitur Deum alloquentes, non cernere eum
 oculis, non complecti brachijs possimus, mente eum
 intueamur: cogitemus eius patefactiones, & discer-
 namus eum ab alijs naturis cum aliarum uirtutum,
 tum uerò castitatis mentione. Qua in cogitatione
 hoc etiam ueniat in mentem: Deum execrari uota
 & preces pollutorum hominum. Quare in omni ui

ta lucri castitate studeamus, & ordinem à Deo sanctum amemus. Sæpe etiam uoluntatem Dei contempnimur in exemplis horribilium poenarum, quæ turpia libidinum incendia secuta sunt: conflagratione Sodoma, Canaanæorum deletionem, exilium Davidis, Troie, Thebarum, Sparta, & innumerabilium urbium excidia, & plurimarum gentium & hominum interitus. Quarum calamitatum, etsi multa scelerata concurrunt, tamè proxima causa, ac uelut generatrix fuerunt libidines: nec ulla est ætas sine insignibus exemplis.

Laudo igitur consiliū tuum, quòd, ut Deo obtemperes, in coniugio casto et pio uiuere decreuisti. Et Deum æternū patrem Domini nostri Iesu Christi, conditorem generis humani, & authorem dulcissimi fœderis coniugalis, oro, ut uobis semper adsit, & coniugium uestrum ac totum uite cursum gubernet.

Etsi autem scio te sæpe cogitare, cum de cæteris uitæ officijs, tum uerò etiā de causis propter quas hoc uitæ genus expetendum, amandum, & tuendū est, & de eius comodis et incommodis: tamen nunc inter uota publica, & te & nos, qui tibi bene uolumus hac ipsa cogitatione accendere animos ad inuocationem Dei conuenit.

Est omnino dulcis consuetudo mariti et uxoris, in quibus & uirtus est, & mutuus amor. Sed cum
certo

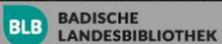
certo ac iusto Dei consilio hæc uita magnis ærum-
nis onerata sit, tenendæ sunt consolationes, quæ in
animis & uirtutem & mutuam amorē cõfirment.

Quanquam igitur minus impediti sunt cura, la-
boribus, periculis, qui sine familijs uiuunt: tamē in
omnibus hæc uera consolatio animum erigit, quòd
ut Deo obtemperetis, hunc uitæ ordinem admirabi-
li ipsius sapientia sancitum, & initio prætuleritis li-
bertati, ut nominatur, & nunc anteferatis.

Quam ob causam certò sciatis uobis adesse Deū,
custodem uestræ societatis & familiæ: & omnes æ-
rumnas lenituum esse. ut affuit custos familiarum
Abrahæ, Isaac, Iacob, Thobie, & multorū piorum:
quos, quanquam & ipsos multi tristes casus duri-
ter exercuerunt, protexit tamen, & in magnis pe-
riculis & ærumnis placidos exitus dedit.

Quanto tolerabiliora sunt omnia quæ pijs acci-
dunt, qui se Deo curæ esse sciunt, quiq; se & suas fã-
milias norunt septas esse castorum angelorū agmi-
nibus: quàm quæ accidunt pollutis, quorum pecto-
ra magnis cruciatibus lacerantur, & qui sciunt se à
Deo proiectos esse, & in magnis calamitatibus rui-
turos. Nihil cogitari horribilius tali uita potest,
quam nec gubernat nec protegit Deus.

Iam ut animi cõstantia in ferendis communibus
ærumnis sit firmior, attēde consideres dulcissima di-
cta, in quibus Deus & uoluntatem suam exprescit,

Et auxilium pollicetur: qua in cogitatione ordiri ab ea narratione rectissimum est, quæ describit primam generis humani formationē, ubi scriptum est: Dixit Dominus, Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile ipsi.

Cum quærent humanæ mentes, cur non alio modo sit propagatio, ut florum et apū, aut phœnicis? Et cur maris et feminae copulatio certis metis circundata est? Retrahit nos Deus ad se, inquiring, Dixit Dominus: id est, sapientissimo consilio et immoto decreto sanxit hunc ordinem. In hoc decreto acquiescito: cui aduersari, est giganteo more bellum coelo inferre, uix deo uaxep.

Causas uerò consilij diuini, in illa æterna consuetudine magis ceruemus: nunc autē ipsi decreto obtemperemus, etiam si causas omnes nō perspicimus: et tamen aliquas considerare dulce est, et earum cogitatione hoc genus uitæ fit suauius.

Conditi sunt duo, quia uoluit Deus genus humanum Ecclesiam esse: uoluit celebrari uocem doctrinae inter plures, alterum ab altero doceri, alterum alteri testem esse inuocationis, et speculum ac hortatorem ad omnia uirtutum officia.

Marem autem et feminam condidit, ut mutus sit et ardens sogyb: quam quidem et typum esse uoluit mirandi amoris in filio erga naturam humanā, quam assumpsit. Circūdedit autem certas metas, ut intelli-

intelligatur castitas, qua uult se Deus ab immundis naturis discerni.

Ac ut intelligi possit, has metas diuinitis sanctitas esse, uoluntatis suæ testes: uoluit esse horribiles poenas, quæ immoto ordine in uniuerso genere humano ubiq; inceestas libidines comitantur: & ostendunt, non casu, sed diuinitis deleri eos, qui tertris libidinum confusionibus polluti sunt.

Impressit & mirificam beneuolentiam parentibus erga natos, quæ nõ sit casu accensa: sed ita condita sit in optimis naturis, in quibus uoluit Deus suam effigiem conspici, ostendit similem in ipso erga nos paternam *στοργήν* & amorem esse.

Hæc omnia ædificium humani corporis, distinctionem sexus, leges coniugij, poenas in castæ consuetudinis, *στοργήν* parentum, illustria prouidentie testimonia esse, manifestum est: quæ quidem ostendunt hanc naturam non casu extitisse, sed uerè esse mentem architectricæ, bonam, iustam, castam, uindicticam scelerum, custodem societatis humanæ, et honesti coniugij.

Nec uerò dubium est, coniugium fieri dulcius, cum huius ueræ sapientie de prouidentia scholam esse cõsiderabis. Postea etiam in generatione & nutritione sobolis, & in familiæ protectione, testimonia presentie Dei multa cernes.

Statim cum in alio materno foetus nascitur, ne
i s tenello

tenello corpusculo desit nutrimentū, diuino consilio ita condita est natura, ut lac in uberibus coquatur. Miro ordine diuino laxantur ossium iuncturae iusto tempore in partu, ac postea rursus clauduntur, quæ nulla humana arte laxari aut claudiri possunt.

Hec manifesta miracula ostendunt, non casu nasci homines, sed ordinis huius & autorem & conseruatorem Deum esse. Postea sunt alia multa signa presentia Dei, quod sua dextra tuetur hominum societatem. Quia latrones ad pœnas rapit, etiam cum ex manibus magistratum effugisse uidentur.

Sæpe igitur tecum repetas hanc uocem: Dixit Deus: Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium. Dicere autem hoc loco significat, miranda sapientia sancire, & nobis hoc decretum tradere: & Deo dicenti ac sancienti obtemperandum esse statuas.

Deinde reputes, quantus hic sit furor, & unde ortus sit. Dicenti Deo aduersatur Papa, qui dicit: Ne sacerdos in coniugio legitimo & casto uiuat. Violat quidem hunc ordinem suo lapsu etiam Dauid: sed illud scelus maius est, legem opponere Deo dicenti, quæ coniugium prohibeat, & causa sit ingentium scelerum, quibus ira Dei horribiliter accenditur. Quanta autem sit audacia, legem opponere dicenti

dicenti Deo, hominum cæcitas nõ satis considerati:
sed diaboli intelligunt, à quibus hæc audacia pri-
mum orta est.

Etsi autem in Ethnicis scriptis, cum querelæ de
ærumnis coniugij, tum etiam uituperationes & se-
xus & coniugij leguntur: tamen scimus normam iu-
dicij esse uocem diuinam, & modestius locuti sunt
sapientes & honesti.

Pythagoras præcipit, ne maritus coniugem
contumelia adficiat, quæ ad aram ei uelut supplex
traditur. Hic si iura supplicum considerabis, in-
telliges ad amorem & coniugalia officia oportere
in uiro etiam accedere misericordiam erga se-
xum imbecilliozem. Tua fide & uirtute coniunx
defendenda, & eius infirmitati parcendum est.

Hæc iura ad aram sanciantur, ubi Deum testem
& iudicem facimus huius nostræ uoluntatis: &
petimus, ut sit custos nostræ consuetudinis, si e-
rit pia & officiosa: sin autem erit crudelis, ut sit
uindex.

Admonet autem nos de coniugio Filij Dei
& Ecclesiæ, hæc ad aram facta supplici pro-
missio. Sic enim ad aram, id est, in arcano con-
silio æterni patris, mirando fœdere Filius Dei
Ecclesiam infirmam & ærumnosam sibi despon-
det: & complectens supplicem, miseretur cala-
mitatis eius: ac placaturus æternum Patrem, in
se se

se se deriuat iram, fit supplex aeterno Patri pro ea, & sustinet poenam. Deinde acerrimè defendit sponsam contra sæuissimos hostes diabolos: & fixo in labris sponsæ dulcissimo suauilo, uoce Euangelij, & dato arrabone spiritu sancto, ornat eam suis bonis: reddit uitam, sapiētiam, iusticiam: semper adest infirmæ sponsæ, & tegit eam in omnibus periculis.

Hoc fœdus filij Dei cogitato, non solum cum tibi stanti ad aram Deus sponsam adiungit, aut cum adest uocatus ad communem precationem in nuptiarū initijs: sed etiam quoties cum dulcissima coniuge & tuis natis ad mensam asidebis, aut in thalamum accedes, imaginem amoris & beneficiorum filij Dei in fœdere cōiugij nobis propositā esse agnoscat: ac uos duos & uestrum paruum agmen scito illius Ecclesiæ membra esse, quam filius amat, complectitur, & tuetur. Hunc uicissim amato, & grato pectore celebres, & te tuosq̄, et nidulos uestros ei commenda: cum quidem certum sit, nulla nos firma præsidia habere, nisi filium Dei.

Deniq; & ipsum fœdus coniugij, significaciones de uoluntate Dei multas continet: & perpetua consuetudo in secundis & aduersis rebus exercitiū est omnium uirtutum, & multa non obscura præsentia Dei in genere humano testimonia ostendit. Nequaquam enim societas generis humani diuturna esse posset in tantis periculis & furoribus, nisi

Deus

Deus custos esset imbecillū: & atrocia scelera, quibus dilacerantur hominum coetus, manifestis exemplis puniret, & in bellis Ecclesiam suam tegetet.

Hec quotidiana spectacula cum cernimus, & cum uidemus nos ipsos et infirma agmina nostra mirandis modis protegi, ali, liberari & seruari uitā coniugū, fiat etiam exercitiū ueræ inuocationis Dei.

Hec scripsi breuiter, genera seu fontes consolationum utcumq; recitans, consilium, uoluntatem, et mandatum Dei, testimonia presentiae Dei in coniugio, poenas uiolantium ordinem à Deo sancitum: teq; adhortor, ut harum grauissimarum rerum cogitatione confirmatus, reuerenter de hoc uitæ genere sentias, & hanc (ut nominant) seruitutem placide seras. Ita cum in Deo acquiescet animus tuus, nō solum aduersa facilius tolerabis, et fiducia presentiae Dei uinces: sed ita illa suauitas, quā natura adferunt maris & feminae cōiunctio, & sobolis procreatio, dulcior erit.

Adderem etiam praecepta de officijs mariti erga uxorem, et uxoris erga maritum, nisi prolixior haec cōmemoratio futura esset, quā ut in hac pompa nuptiali posset legi. Sed firmissimum est uinculum mutui amoris inter uos, quod mentes uestrae pariter in Deo unum sunt, quodq; uos mutuò amatis, quia Deo obedire decreuistis. Nulla enim est firma amicitia, nisi à Deo orta sit.

Postea

Postea & ars adhibenda est, alendus amor uir-
tute & officijs. quorum hoc præcipuum est, quod
in ueteri uersu breuiter dicitur:

— Ut ameris, amabilis esto.

Sapienter & hoc Apostolus monet: ut uiri pa-
reant sexui imbecilliori: nõ onerent grauidas, aut alijs
nutritionis officijs occupatas, iniustus laboribus.

Simonides uxorem laudat, quæ similis est apicu-
le, casta, frugalis, intenta operi, non uagabunda, so-
uens sobolem. In tali matre familiã tot pulchris uir-
tutibus condonanda est infirmitas, si quando fortè
morosior est, aut parum comis, aut in coquendo le-
uiter erratum est.

In omnibus amicitijs, mutua inuicem quas-
dam amicorum ineptias ferre necesse est, ut dicitur:
Mores amici noueris, non oderis. Id in cõiugio ma-
ximè faciendum est, quod summus est amicitie gra-
dus. Deniq; tota consuetudo minus turbulenta sit,
hanc ipsam ob causam, ne communis precatio tua,
coniugis, sobolis, impediatur: sed ut læti coniunge-
re uota possitis, & ad eundem uerum Deum ijsdem
animis cõfugere, & sua cuiusq; domus uerè sit Ec-
clesia Dei: sicut hoc consilio diuinitis hanc dulcem
societatem institutam esse, non dubium est.

Hæc ad te in præsentia scripsi, ut ostenderem,
& probari mihi tuum consilium: & me tecum, &
cum dulcissima sponsa tua, & cum uestris paren-
tibus

tibus à Deo petere, ut uos seruet, & coniugium uestrum gubernet, & faciat ut totus uitæ cursus uobis sit & alijs faustus & salutaris. Id ut efficiat filius Dei, custos Ecclesiæ suæ, toto eum peccatore. Bene uale.

Reuerendo uiro, Georgio Büchholtzer, pastori Ecclesiæ Dei in urbe Arctoæ, amico suo.

S. D. Reuerende uir, & amice colende. Certè oportet in Ecclesia modum esse questionum & argutarum. Cum apud me recito hoc dictum Domini nostri Iesu Christi, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos: intelligo eum mediatorem esse secundum diuinam & humanam naturam. Et reficit non solum quia patitur, sed etiam quia conculcat caput serpentis, uincit in passione, &c. Et tota uelustas sic loquitur: & ut obedientia huius mediatoris esset æquiualeus precium, Mediator est non tantum homo, sed etiam Deus. Huc pertinet dicta ad Philippenses: Exinaniuit se, &c. Et Irenæus: Quieuit diuina natura (inquit) ut humana pati posset, &c. Quod autem opponitur argumentum, Si diuina natura esset mediatrix, esset mediatrix respectu sui.

Miror, uideri hoc argute cogitatum esse. Discerni enim oportet missum filium, à mixtente tota diuinis

diuinitate. Filius, in quantum missus, est mediator. Interea tamen uerum est, mitti cum decreto totius diuinitatis. Hæc planissima sunt pijs. Si uellè et ego uerbis exagitare contrarias cauillationes, non pauca mihi in mentem uenirent. Sed reuerenter de tantis rebus loquendum est. Miranda sapientia, quam in tota æternitate discemus: tota diuinitas decretum facit, ut hoc modo redimatur genus humanum per Filium. Et is subiicit se æterno patri. Ita missus iam habet, ut ita dicam, functionem aliam, quam tunc habet, cum sedet in consilio, in quo tota diuinitas mirando temperamento iustitiæ & misericordiæ decretum de redemptione facit.

Scribam aliàs plura de hac re, præsertim si scripta Stancari & Musculi uidero. Hanc meam responsionem potestis legere illustrissimo principi Electori. Et queso, ut mihi rursus scribatis. Bene ualete, die 4 Octobris.

Eidem.

S. D. Venerande uir, & amice charissime. Sepe cogitavi hoc aliquando futurum esse, quod nunc accidit, ut principes politica sapientia hoc modo tollerent controuersias, ut parua quædam condonarent uel temporibus, uel populi adfectibus: maiora uerò inuoluerent ambiguis inuolucris, & retineret præcipuos errorum neruos. Et similia sepe in Ecclesia acciderunt. Etsi autem et ipse moderationem

amo,

amo, & propter moderatiores sententijs ab illo ipso
 uestro reformatore sepe colaphos accepi: tamen
 manifestas corruptelas & seuitiam, que in homi-
 nes pios exercetur, non adprobabo. *Brentius exu-*
lat: & si non fugisset in tempore, captus esset: uir
 etiam de pace publica bene meritus. Exulant No-
 pus, Musculus, & alij, qui non fuerunt infecti ma-
 lis opinionibus. Tam multi sunt pij & docti uiri
 passim in Germania, qui Lutheri sententiam studio-
 se didicerunt de iusticia fidei. Hi audiantur, an idem
 senserit Lutherus, quod Liber inquit: Etiam ueram
 fidem esse sine dilectione, & c. Scio quibus cauilla-
 tionibus hæc excusentur: sed mihi nec nunc placet,
 nec antea placuit, ulla ambigua & sophisticæ popu-
 lo proponi. In nostra Ecclesia & schola, Dei be-
 neficio adhuc sonat eadem uox Euangelij, quam se-
 pe audiuisti. Si discedendum erit, dabit nobis Deus
 alicubi hospitia. Nihil seditiose, nihil immoderatè sc-
 ciam: magna cura, & non sine periculo quæsiui ue-
 ram explicationem, & propriam, ut scit ipse illu-
 strissimus princeps Marchio: & multas horrendas
 opiniones lenij, & sepe cum multis doctis aman-
 ter disputauit: optauit & cum pluribus amanter di-
 sputare. Et iam ea ætas mea est, ut statuere debeam
 quid sentiendum sit. Nec dubitarè ipsi principi red-
 dere omnium mearum sententiarum rationè: ac Deo
 iuuante, hanc ueram et propriam doctrinæ formã,
 h
 quam

quam in Ecclesijs nostris docti omnes iudicant esse
 Prophetarum & Apostolorum sententiã, semper
 sonabo, & mecum ubicunque ero circumferam, &
 ad eternam Christi & Prophetarum & Aposto-
 lorum consuetudinem afferam. Bene uale.

Pagellas mitto, missurus plures per prooximum
 tabellarium. Officia amicitie & alijs fideliter pre-
 stiti, & tibi præstabo, donec potero. Bene uale,
 die 4. Augusti.

Ad Campegium Cardinalem.

Ego non recuso periculum iudicij apud quosli-
 bet uiros subire, si quod dogma in nostra confessio-
 ne reperitur, dissentiens uel à Scripturã, uel ab ipsa
 etiam Ecclesia Romana. Non deprecor, quin atro-
 cissima pœnæ in me constituentur: taniùm uocife-
 rantur aduersus me quidam illiterati & improbi.
 si res iudicetur à bonis & eruditis uiris, & saltem
 communi sensu præditis, multo minus fuerit turba-
 rum, & facîle conuenire possemus. Quod uerò ac-
 cidit in ritibus quibusdam mutatio, si consideretur
 quæ fuerit corrupta disciplina, qualia uitia in mo-
 nasterijs, quales fuerunt mores sacerdotum, nõ om-
 nino indigni uenia iudicabimur, si qui ista repre-
 benderunt: neq; fuit ulla Respublica, in qua non a-
 liquando existerent à corrupta disciplina aliquæ
 cõmotiones, quæ plerunq; melius sedatæ sunt æqui-
 tate

tate principum ac sapientum, quàm cum uidentis
 consilij res agi cœpit. Itaq; te oro propter Deum,
 ut des operam, ne per seuitiam hæc dissentiones Ec-
 clestiasice magis acerbentur. Non dubium est, quin
 maior confusio rerum futura sit, si res ad arma de-
 ducatur. Ibi erumpent noue pestes: plurimum enim
 tunc licet improbis. Hæc nõ scribo temerè, magnas
 & graues causas habeo cur ista metuã: & has ex-
 posui quibusdam bonis uiris. Paucis rebus uel con-
 donatis, uel dissimulatis, posset constitui concordia,
 uidelicet si nostris utraq; species Cœnæ Domini
 permitteretur, si coniugia sacerdotum & monacho-
 rum tolerarentur. Hoc si apertè concedi non uide-
 tur utile, tamen prætextu aliquo dissimulari pos-
 sent, uidelicet quo res extrahatur, donec Synodus
 conuocetur. De missa etiam ratio iniri posset à
 bonis & doctis uiris, ne quid dissidij pareretur au-
 plius. Nostris uicissim conueniet, obedientiam red-
 dere & iurisdictionem Episcopis. Ita etiam si leuis
 dissimilitudo esset in una atq; altera re: tamen quia
 ijsdem Episcopis parèrent Ecclesiæ, nulla uideri di-
 scordia posset, præsertim cùm de dogmatibus con-
 ueniret. Et Episcopi autoritate sua pleraq; incom-
 moda tempore sanare possent, cùm iam iterum ha-
 berent obedientes pastores: si tamen uellent resti-
 tuere disciplinam Ecclesiasticam, iam diu neglectã.
 Profectò hæc uirtus Deo grata erit, & digna ma-

gnis uiris: hæc malim ratione potius sanare, quam
horribiles tumultus excitare, quos postea non sit fa-
cile ijsdem etiam qui plurimum poterunt, compe-
scere. Optimè uale. 1530.

Venerádo uiro, eruditione & uirtute præ-
stanti, D. Andree Hugel, pastori Ecclesiæ
Dei in urbe Brandeburga, amico
suo charissimo,

S. D. Venerande uir, & amice charissime. E-
pistolam tuam dedi legendã reuerendo domino no-
stro pastori, & cæteris collegis nostris: qui omnes
optant uniuersæ Ecclesiæ & harum regionum Ec-
clesijs pacem, ac dolent scandala excitari per diabo-
los passim in multis locis. Sed Deum æternum pa-
trem Domini nostri Iesu Christi oremus, ut reprimat
astutiam & præstigijs diaboli, sicut scriptum
est: Apparuit filius Dei, ut destruat opera diabo-
li: & hanc sententiam opponito illis præstigijs, de
quibus scribis. Comperi ipse, & narrat D. pastor
exempla tuis similia, ubi diaboli cesserunt diabo-
licis exorcismis, seu magicis. Et ideo non terrearis
exemplis, quæ istic uides: sed prius illud considera,
quales sint exorcistæ, an sint magi, an figuris aut im-
pijs uerbis utantur. Quo signo animaduerso, gra-
uiter et uerè pro concione ostendere potes quomodo
do sanatio illa pugnet cum mandato Dei: & resu-
tabis argumentum sumptum ab euentu, sicut Moy-
ses ipse

ses ipse refutat: Si quis contra legem aliquid docebit, etiamsi miracula edat, tamen uocem Dei antese rendam esse sciat. Et Paulus significat, quædam falsa miracula esse. Et Aegyptij magi cum Moysæ certantes, faciebant falsa miracula. Denique exempla sunt innumerabilia. Etsi autem interdum in delictis ciuilibus aliquando reprehensionem nimis uehementem esse nolo: tamen de idolis & magia optarem omnes doctores & pastores acerrimè contendere, quia gloria Dei præcipuè his peccatis leditur. Ideo probo tuum consiliū, quod cōfugientes ad magiam uituperas. Sed uelim te in concione declarare, quæ miracula sint diuina, quæ sanationes naturales & concessæ, quæ sint magicæ & prohibita: scilicet quæ fiunt cum inuocatione diabolorum directè uel indirectè, uel quæ stabiliunt inuocationes mortuorum, aut opinionem de animabus defunctorum liberandis per certos cultus, aut quæ dicunt animas hominum in corpora hominū ingredi: aut quæ figuris aut uerbis, sine causa naturali, imò sine uera inuocatione filij Dei fiunt. Habes meum consiliū. Oro autem filium Dei, Dominum nostrum Iesum Christum, ut te gubernet, & seruet Ecclesias suas. Salutem opto Magistro Ioanni, & D. Thomæ. Hac nocte mortua est coniunx honestissima D. Ambrosij Reutteri: iusti colliguntur à facie mali.

Deum nostri misereatur.

k s Iudi-

Iudicium de homicidis propriorum
corporum, D. Philippi Melan-
chthonis.

Paulus dicit, Manifesta sunt opera carnis, &c. Ex fructu eorum cognoscetis eos. Itaq; nō possumus aliter iudicare de ijs qui sibi mortem consciuerunt, quā quōd sint in potestate diaboli, & a quo sint impulsi ad tantum scelus. Et exēpla in Scripturis, hoc genus mortis faciunt horribilus: quia singularis impietas fuit in ijs, qui sic perierunt: ut Saul, Achitophel, &c. Sed etiam colligi possunt aliqua uerisimilia, quōd hoc nostrum iudiciū de talibus sit incertum. Sicut in malis aut subitis casibus, ut in naufragijs, &c. Deus potest peccatorē aliquem cōuertere, sicut cōuertit latronē in cruce: ita potest, ut cōuertat talē aliquē facta cæde, cū tamen diutius uiuere nō possit. Nam exempla aliquā extāt, ubi quidam, cū iam se uulnerassent, tamē in illa ipsa perturbatione redierunt ad se: quia erant leuiter uulnerati, & conualuerunt. In ijs uerō qui uicini erant morti, et uulnera maiora acceperāt, signa quædam ueræ poenitentiae reperiebantur, ut adfirmari aliter non posset, si sic mortui fuissent, nō fuissent damnati. damnatus etiam aliās fuisset custos carceris, Actorum 16, uolens sibi consciscere mortem: at subito conuertitur, & agit poenitentiam, inquit: Domini,

Domini, quid oportet me facere, ut saluus fiam?

Extant multa similia exempla subite poenitentiae, sicut 2. Regum 13. ubi propheta quidam contra mandatum Dei mansit in Bethel: & obiurgatus à Deo, exijt inde, & à leone discerptus est in uia. hunc miracula secuta testantur ad poenitentiam uenisse. Huc congruit Esaie dictum, qui sic inquit: Nunquid abbreviata & paruula facta est manus mea, ut reducere nõ possit? Vbi Dominus testatur, quòd quantacunq; peccata sint, tamen cõdonantur & remittuntur inuocantibus eum. Neq; est spaciũ temporis considerandum, iuxta hanc sententiam: Manus Domini non est abbreviata. Quamquam igitur propter opus iudicemus eum: tamen nõ possumus de iudicio Dei esse certi, quia est arcanum & absconditum: sicut Esaias dicit, Secretum meum mihi, &c. Item, Dominus nouit qui sunt eius: inquit Paulus ad Timotheum. ego quid iudicare debeam, statuere nõ possum. Anno 1529.

PAVLVS AD COLLO-
senses Cap. 3.

Sermo Christi habitet in uobis abundè,
cum omni sapientia: & doceatis &
commonefaciatis uos mu-
tudo.

Immensa bonitate Deus se patefecit sua uoce, &
k 4 uult